

TÜRKİYE'DE PROTOKOL EĞİTİMİNİN YETERSİZLİĞİ

Latif PINAR*
Hülya DEMİRAĞ**

Öz

Devletler arasında sürdürülen diplomatik münasebetler uluslararası sistem içerisinde yer alan aktörlerin üzerinde anlaşmış oldukları protokol kuralları çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. İfade edilen münasebetlerin protokol kuralları çerçevesinde gerçekleştirilmesi, ikili ilişkilerin seyrine etki edebilecek problemlerin ortaya çıkmasına engel olmaktadır. Bununla birlikte kamusal alanda yapılan iş ve eylemler, bir kısmı yazılı halde bulunan bir kısmı ise öteden beri süregelen geleneklere dayalı olan protokol kurallarına bağlı olarak yürütülmektedir. Söz konusu iş ve eylemlerin protokol kurallarına bağlı olarak yürütülmesi, disiplinin hüküm sürdüğü bir çalışma ortamı oluşturmasının yanı sıra, çalışanların daha rahat, daha huzurlu, daha mutlu ve daha verimli bir şekilde görevlerini ifa etmelerini sağlamaktadır. Dolayısıyla gerek diplomatik münasebetlerin gerçekleştirilmesinde gerekse kamusal faaliyetlerin yerine getirilmesinde protokol kurallarına uygun tutum ve davranışlar sergilemek mutlak bir zorunluluktur. Ancak Türkiye'de protokol kuralları icap ettiği kadar bilinmemekte ve bu sebepten ötürü dile getirilen zorunluluğa yeterince riayet edilememektedir. Bu durum Türkiye'de kamu kurum ve kuruluşları tarafından sunulan hizmetlerin yerine getirilmesi ve diplomatik ilişkilerin yürütülmesi sırasında önemli aksaklıkların meydana gelmesine neden olmaktadır. Nitekim Türkiye'de kamusal iş ve eylemlerle diplomatik münasebetlerin gerçekleştirilmesine ilişkin süreçler ayrıntılı bir biçimde incelendiğinde, protokol kurallarının uygulanmamasından ya da yanlış uygulanmasından kaynaklanan ciddi sorunlarla karşılaşıldığı çok açık bir biçimde görülmektedir. Bu çerçevede çalışma, Türkiye'de protokol kuralları eğitimine daha fazla önem verilmesi gerektiğini göstermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası İlişkiler, Diplomasi, Protokol, Türkiye, Eğitim.

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, latifpinar@karabuk.edu.tr

** Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi, hulyademirag4@gmail.com

Incapability of Protocol Education in Turkey

Abstract

Diplomatic relations carried out between the states are fulfilled under the protocol ruled out by the actors within the international system, which prevents any possible problems that might affect the course of bilateral relations from coming out. However, work and actions in the public arena are carried out under the protocol rules, some of which are in written form, and some of which are based on traditions used for a long period of time. Conducting the mentioned work and actions under the protocol rules not only creates a discipline prevailing work environment, but also encourages employees to perform their duties in a more relaxed, peaceful, happier and more productive manner. Therefore, it is an absolute necessity to act with the attitudes and behaviors under the protocol rules both in the fulfillment of diplomatic relations and in the fulfillment of public activities. But as the protocol rules are not known well enough in Turkey, the necessity mentioned above is not obeyed. This case leads to occurrence of significant defects during the implementation of services provided by public institutions in Turkey and the implementation of diplomatic relations. As a matter of fact; when examining the procedures concerning public work and functions, and diplomatic relations in detail; one can obviously see that numerous problems are encountered which result from not implementing or misimplementing protocol rules. This study aims to prove that more importance must be given to education on protocol rules in Turkey.

Keywords: International Relations, Diplomacy, Protocol, Turkey, Education.

Giriş

Devletler arasında sürdürülen diplomatik münasebetler uluslararası sistem içerisinde yer alan aktörlerin üzerinde anlaşmış oldukları protokol kuralları çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. İfade edilen münasebetlerin protokol kuralları çerçevesinde gerçekleştirilmesi, ikili ilişkilerin seyrine etki edebilecek problemlerin ortaya çıkmasına engel olmaktadır. Bununla birlikte kamusal alanda yapılan iş ve eylemler, bir kısmı yazılı halde bulunan bir kısmı ise öteden beri süregelen geleneklere dayalı olan protokol kurallarına bağlı olarak yürütülmektedir. Söz konusu iş ve eylemlerin protokol kurallarına bağlı olarak yürütülmesi, disiplinin hüküm sürdüğü bir çalışma ortamı oluşturmasının yanı sıra, çalışanların daha rahat, daha huzurlu, daha mutlu ve daha verimli bir şekilde görevlerini ifa etmelerini sağlamaktadır. Dolayısıyla

gerek diplomatik münasebetlerin gerçekleştirilmesinde ve gerekse kamusal faaliyetlerin yerine getirilmesinde protokol kurallarına uygun tutum ve davranışlar sergilemek mutlak bir zorunluluktur.

Ancak Türkiye’de protokol kuralları icap ettiği kadar bilinmemekte ve bu sebepten ötürü dile getirilen zorunluluğa yeterince riayet edilememektedir. Bu çalışma, Türkiye’de protokol kuralları eğitimine daha fazla önem verilmesi gerektiğini göstermeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, Türkiye’de protokol kuralları eğitimine yeterince önem verilip verilmediği sorusuna cevap aranmaktadır. Çalışmanın hipotezi ise şu şekilde formüle edilmiştir: Türkiye’de protokol kuralları eğitimine yeterince önem verilmemektedir. Bu durum Türkiye’nin diğer devletlerle olan diplomatik ilişkilerinin yürütülmesi ve kamusal ve kurumsal faaliyetlerin yerine getirilmesi süreçlerine olumsuz bir biçimde etki etmektedir. Ayrıca bireylerin daha nitelikli hale getirilememesine sebep olmaktadır. Bu olumsuz etkilerin önüne geçilebilmesi için Türkiye’de protokol kuralları eğitimi, en azından üniversite düzeyinde yerleşik hale getirilmelidir.

İfade edilen soruya cevap verebilmek için aşağıdaki yol haritası izlenecektir. Ele alınan konunun tahlil edilmesini kolaylaştırmak adına ilk olarak protokol kavramı üzerinde durulacaktır. Hemen ardından ulusal ve uluslararası alanda meydana gelmiş olan çeşitli protokol kaza ve kusurları örnekler çerçevesinde incelenecektir. Son olarak elde edilen veriler ışığında Türkiye’de protokol eğitiminin yeterli düzeyde olup olmadığı ayrıntılı bir biçimde analiz edilecektir.

Çalışmanın oluşturulmasında tamamen literatür ve gazete taramasından yararlanılmıştır. Bu doğrultuda ele alınan konuya ilişkin çözümlenelerde bulunan birincil kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Ancak bazı hususlarda birincil kaynakların tamamına ulaşmak mümkün olmamıştır.

Bu çalışma Türkiye’de protokol eğitimi ile ilgili yeterli sayıda bilimsel eser olmadığından, literatürdeki boşluğu doldurmaya yönelik özgün bir araştırma olarak tasarlanmıştır.

Protokol Kavramı

Protokol kavramı, ulusal ve uluslararası alanda gerçekleştirilen resmi toplantı, tören, davet, görüşme, yazışma, kabul, ziyafet, ziyaret gibi etkinliklerde uyulması gereken kurallar bütünü olarak tanımlanabilir.¹ İnsanların sosyal ilişkilerinde nezaket ve toplumsal davranış kurallarına uygun tutum ve davranışlar sergilemeleri beklenirken kamu görevlilerinin mevzuat ve teamüllerle belirlenmiş olan protokol usul ve esaslarına riayet etmeleri gerekmektedir.² Nitekim nezaket ve toplumsal davranış kurallarına uygun tavır ve eylemlerde bulunmak kişinin şahsına, protokol usul ve esaslarına riayet etmek ise kişinin sahsı ile birlikte rütbesine ve makamına saygı duyulması sonucunu beraberinde getirmektedir.³

Ulusal ve uluslararası temsil ve saygınlığın temelinde yer alan protokol, kişilerin, kurumların ve devletlerin hak ettikleri ve layık oldukları değeri elde etmelerini ve görevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirebilecekleri işlevsel bir ortama kavuşmalarını amaçlayan kurallar silsilesidir.⁴ Bu açıdan bakıldığında protokol kurallarını bilmemek veya bu kurallara riayet etmemek kişilere, kurumlara ve devletlere çok büyük zararlar verecektir.

Tarihsel süreç incelendiğinde uluslararası politika sahnesinde boy göstermiş olan bütün devletlerin törensel ve biçimsel kaideler çerçevesinde yönetildiği görülmektedir.⁵ Bu durum dikkate alındığında protokol kurallarının temellerinin devlet olarak nitelendirilen örgütsel yapının ortaya çıkışıyla birlikte atılmış olduğu iddia edilebilir. Ancak bahsi geçen kurallar Yunanlıların elçilerin dokunulmazlığı prensibini uygulamaya

---

¹ Nihat Aytürk, *Protokol ve Sosyal Davranış Kuralları* (İstanbul: Nobel Yayınları, 2017), 4.

² Suna Okur, *Suna Okur İle Zarafet, Görgü ve Protokol* (İstanbul: Öteki Adam Yayınları, 2015), 51.

³ Harun Demirkaya, *Sosyal Davranış ve Protokol* (Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2017), 29.

⁴ Nihat Aytürk, *Protokol Bilgisi* (Ankara: Nobel Yayınları, 2013), 4-6.

⁵ Nihat Aytürk, *Protokol Yönetimi, Kamusal Yaşamda Protokol Kuralları* (Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 2012), 1.

koymaları neticesinde diplomasi alanında kullanılmaya başlanmıştır.⁶ Avrupa’da konferans diplomasının doğuşu ise, protokol kurallarının dile getirilen alanın içerisine kesin bir biçimde girmesine yol açmıştır.

1648 Westphalia ve 1713 Utrecht Konferansları’nda müzakerelerin seyrine etki eden bazı sorunların meydana gelmesi, devletler arasında diplomatik görüşmelerin gerçekleştirilmesi sırasında uygulanacak kuralların belirlenmesi ve bu kuralların eksiksiz bir şekilde uygulanmasına yönelik tartışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu tartışmalar 1815 Viyana Kongresi sırasında da devam etmiştir⁷. Nihayetinde bu kongrede diplomatların konumları ve uluslararası sistem içerisinde yer alan devletlerin diplomatik görüşmeler esnasında riayet edecekleri kural ve teknikler dizisi üzerinde genel bir fikir birliğine varılmıştır.⁸

1815 Viyana Kongresi’nde üzerinde fikir birliğine varılan hususların 1818 Aix-La-Chapelle Konferansı’nda çok taraflı bir anlaşma ile sonuca bağlanması ve ardından 1961 yılında Viyana’da tertip edilen Diplomatik İlişkiler ve Bağımsızlıklar Hakkında Birleşmiş Milletler Konferansı’nda, sonuca bağlanan anlaşmanın üzerinde küçük değişiklikler yapılarak kesin bir biçimde kabul edilmesi,⁹ protokol kurallarının vazgeçilmez bir diplomasi pratiği haline gelmesine yol açmıştır. İçerisinde bulunduğumuz zaman diliminde devletler ve diplomatlar, uluslararası ilişkileri geliştirmek ve pekiştirmek amacıyla faydalanacakları pozitif ortamı oluşturmak için, hâkim sosyal davranış kurallarını,

---

⁶ Çetin Topuz, *Protokol Bilgisi* (Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları, 2009), 8.

⁷ Mehmet Gönlübol, *Uluslararası Politika İlkeler-Kavramlar-Kurumlar* (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2014), 116.

⁸ Nasih Sarp Ergüven, "Uluslararası Hukukun Tarihsel Boyutlarıyla Diplomasi Kurumsal Gelişim Süreci," *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7, sy. 1 (2016): 133-134.

⁹ Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi* (İstanbul: Der Yayınları, 2014), 444.

geleneklerini ve nezaketi temel alan protokol kurallarını kullanmaktadırlar.¹⁰

Geçmişte İngiltere ve Fransa başta olmak üzere birçok ülkenin protokol konusuna özel bir önem gösterdiği görülmektedir. Bu ülkelerden birisi de hiç kuşkusuz Osmanlı İmparatorluğu'dur. Osmanlı İmparatorluğu'nda protokol usul ve esasları ilk defa Fatih Sultan Mehmet tarafından teşkilat ve teşrifat esasları başlığı adı altında Kanunname-i Âli Osman'da belirlenmiştir¹¹. Daha sonra Kanuni Sultan Süleyman, devlet büyüklerinin unvanları, resmi kıyafetleri, onlara gösterilecek saygı kuralları, padişahın huzuruna kabul ilkeleri, harem içerisindeki hiyerarşik yapı ve törenlerde uyulacak kaideleri teşrifat nizamnamesi olarak nitelendirilen bir protokol tüzüğü çerçevesinde düzenlemiş ve sarayda bir protokol dairesi kurmuştur.¹² Ayrıca yine Kanuni Sultan Süleyman döneminde, İmparatorluğun en önemli yönetim okulu olan Enderun'da teşrifat dersi okutulmaya başlanmıştır.¹³

Osmanlı İmparatorluğu'nun protokol hususuna atfettiği önem Avrupalı ülkelerinde dikkatini çekmiştir. Hatta 16. yüzyılda İngiliz ve Fransız Kralları, Osmanlı İmparatorluğu'nun protokol kurallarını öğrenmeleri için kendi protokol görevlilerini İstanbul'a göndermişlerdir.¹⁴ O dönemde İstanbul'a gönderilen görevliler uzun bir süre sarayda kalmışlar ve öğrendikleri protokol kurallarını ülkelerine götürmüşlerdir¹⁵. Bununla birlikte söz konusu ülkeler İstanbul'da sürekli diplomatik temsilcilikler

---

¹⁰ Yasemin Tecimer, *Kamusal Alanda Protokol Kuralları* (İstanbul: Karakutu Yayınları, 2013), 12.

¹¹ Dündar Alikılıç, *Osmanlıda Devlet Protokolü ve Törenler, İmparatorluk Seremonisi* (İstanbul: Tarih Düşünce Kitapları, 2004), 26.

¹² Ayhan Şahin, *Kamu İdarelerinde Protokol Kuralları* (İstanbul: YeniYüzyıl Yayınları, 2014), 17-18.

¹³ Aytürk, *Kamusal Yaşamda Protokol Kuralları*, 2.

¹⁴ Aytürk, *Kamusal Yaşamda Protokol Kuralları*, 2.

¹⁵ Aytürk, *Kamusal Yaşamda Protokol Kuralları*, 2.

oluşturmak suretiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun devlet yönetimini ve protokolünü yakından görmeye çalışmışlardır.¹⁶

Cumhuriyet döneminde de protokol konusuna özel bir önem verilmiştir.¹⁷ Öyle ki ülke sınırları içerisinde uygulanacak protokol kuralları Mustafa Kemal Atatürk tarafından imzalanan Bakanlar Kurulu kararının ardından yürürlüğe konulan "Elçilerin Reisicumhur Hazretleri Tarafından Sureti Kabulleri ve Sair Teşrifat Usulleri Hakkında Talimname" isimli yönetmelik ile düzenlenmiştir.¹⁸ Bu yönetmeliğin yanı sıra Dış İşleri Bakanlığı bünyesinde bir Protokol Genel Müdürlüğü kurulmuştur.¹⁹ Günümüzde Türkiye’de protokol işleri, dile getirilen genel müdürlük tarafından uluslararası sözleşmeler, yasalar, tüzükler, yönetmelikler, yönergeler, genelgeler ve teamüller doğrultusunda yürütülmektedir.²⁰

Ulusal ve Uluslararası Alanda Yaşanan Protokol Kaza ve Kusurları

Kamu idarelerinde çalışanlar ve diplomatik misyonlar, gerek resmi gerekse gayri resmi iş ve eylemlerinde, hem kendilerini hem de bağlı buldukları kurumu temsil etmektedirler. Dolayısıyla nerede olurlarsa olsunlar, onların yapacakları hata ve kusurlar kendilerinin yanı sıra temsil ettikleri kurumun ya da devletin itibar ve saygınlığının zarar görmesine ve ciddi sorunlarla yüzleşmek zorunda kalmasına neden olacaktır. Bu sebepten ötürü söz konusu

---

¹⁶ Aytürk, *Kamusal Yaşamda Protokol Kuralları*, 3.

¹⁷ Esasen Cumhuriyet döneminde devlet protokolüne, Osmanlı İmparatorluğu dönemine nazaran bir hayli sadelik hâkim olmuştur. Hatta eski saray usulleri tamamen terk edilmiştir. Bkz., *Kemal Girgin, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri Hariciye Tarihimiz (Teşrifat ve Protokol)* (İstanbul: Okumuş Adam Yayınları, 2005), 279.

¹⁸ Aytürk, *Kamusal Yaşamda Protokol Kuralları*, 5.

¹⁹ Kemal Girgin, "Cumhuriyet Döneminde Dış İşleri Örgütünün Gelişmesi", *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç* içinde, ed. İsmail Soysal (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999), 710.

²⁰ Aytürk, *Protokol Bilgisi*, 8-11.

kişilerin protokol kurallarını çok iyi bilmeleri ve bu kurallara eksiksiz bir şekilde riayet etmeleri gerekmektedir.

Yakın tarih, protokol kurallarının uygulanmamasından ya da yanlış uygulanmasından kaynaklanan skandallarla doludur. 2008 yılında,²¹ doğum yeri olan Edirne'ye bağlı Domurcalı köyünü ziyarete giden dönemin Maliye Bakanı Kemal Unakıtan, partisinin il teşkilatının iftar yemeği davetini kabul etmiştir. İftar vakti geldiğinde Bakan Unakıtan, eşi Ahsen Unakıtan, Edirne Valisi Mustafa Büyük ve Edirne Belediye Başkanı Hamdi Sedefçi ile birlikte davetin düzenlendiği salona gelmiştir. Salona giriş yaptıklarında Sedefçi protokol masasında kendisine yer verilmediğini görmüştür. Görevlilere nerde oturacağını sorduğunda, Sedefçiye protokolün dışında bir yer gösterilmiştir. Bunun üzerine Sedefçi sinirlenerek salonu terk etmiştir.

2013 yılında,²² Sinop'ta düzenlenen Kentsel Dönüşüm Bilgilendirme Toplantısı'nda, Çevre Şehircilik İl Müdür Vekili Oğuzhan Kurt, açılış konuşmasının sonunda katılımcılara teşekkür ederken yanlışlıkla "sayın valim, sayın belediye başkanım ve sayın garnizon komutanım" şeklinde bir hitapta bulunmuştur. Garnizon komutanlığının protokol kurallarına aykırı bir şekilde belediye başkanlığından sonra telaffuz edilmesinden rahatsız olan Albay Osman Coşkun, hemen yerinden kalkarak toplantı salonundan ayrılmıştır.

2015 yılında,²³ Kars'ta Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Azerbaycan Devlet Başkanı İlham Aliyev'in katılımıyla gerçekleştirilen Haydar Aliyev Teknik Lisesi'nin açılış töreninde, İstiklal Marşının ardından Azerbaycan Milli Marşının okunmamıştır. Bu hatanın farkına varan Cumhurbaşkanı Erdoğan

---

²¹ "İftar Yemeğinde Protokol Krizi," Radikal, 04.09.2008.

<http://www.radikal.com.tr/politika/iftar-yemeginde-protokol-krizi-897045/> (15.01.2018).

²² "Sinop'ta Protokol Krizi," Hürriyet, 19.09.2013.

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/sinopta-protokol-krizi-24744498> (15.01.2018).

²³ "Erdoğan'ı Kızdıran Protokol Hatası," Milliyet, 18.03.2015.

<http://www.milliyet.com.tr/erdogan-turkiye-nin-kurt-sorunu-siyaset-2029702/> (15.01.2018).

kürsüye çıktığında, öncelikle bir protokol hatasını düzeltelim, diyerek Azerbaycan Milli Marşını okutmuş ve böylece büyük bir krizin meydana gelmesini engellemiştir.

2017 yılında,²⁴ Ankara’da Orduspor maçını seyretmek için çocukları ve arkadaşları ile stada giden Milletvekili Metin Gündoğdu, protokol tribününe oturmak istemiştir. Gençlik Spor Müdürlüğü’ne bağlı protokol görevlisi Gündoğdu’yu, on sekiz yaşından küçük çocukların protokol tribününe girmesinin yasak olduğu konusunda hemen uyarmıştır. Gündoğdu’nun bu uyarıyı dikkate almaması protokol görevlisi ile aralarında büyük bir tartışmanın patlak vermesine neden olmuştur. Nihayetinde Gündoğdu kendisine hakim olamamış ve protokol görevlisini darp etmiştir.

2010 yılında,²⁵ Tel Aviv’de İsrail Dışişleri Bakan Yardımcısı Danny Ayalon, Türkiye’nin İsrail Büyükelçisi Oğuz Çelikkol’u makamına davet etmiştir. Bir süre kapıda beklettikten sonra Çelikkol’u makamına kabul etmiş ancak elini sıkmayarak onu kendi koltuğundan daha alçak seviyede olan bir koltuğa oturtmuştur. Kasıtlı olarak yapılan bu protokol kusurları bir anda Türkiye-İsrail ilişkilerinin gerilmesine neden olmuştur. Türkiye kırk sekiz saat içerisinde İsrail devletinden, Ayalon’un yaptığı nezaketsizliklerden ötürü özür dilmesini talep etmiş ve bu talep yerine getirilmeyince Çelikkol’u İstanbul’a çağırmıştır.

2013 yılında,²⁶ St. Petersburg’da düzenlenen G-20 liderler zirvesinde, hangi ülke liderinin nerede oturacağını ev sahibi ülkenin alfabetine göre belirlenecek olmasına rağmen, Rus protokol görevlileri, Kiril alfabesi yerine Latin alfabesini kullanmayı tercih etmişlerdir. Amerika Birleşik Devletleri ile Rusya

---

²⁴ "Milletvekili'nden Stattaki Protokol Görevlisine Dayak," Hürriyet, 29.11.2017. <http://www.hurriyet.com.tr/milletvekilinden-stattaki-protokol-gorevlisine-40661771> (15.01.2018).

²⁵ "İsrail'den Türkiye'ye Alçak Koltuk Ayıbı," Sabah, 13.01.2010. https://www.sabah.com.tr/gundem/2010/01/13/israilden_turkiyeye_alcak_koltuk_ayibi (15.01.2018).

²⁶ "Obama'yı Uzaklaştırmak İçin Alfabe Değiştirildi," Milliyet, 06.09.2013. <http://www.milliyet.com.tr/obama-yi-uzaklastirmak-icin-alfabe/dunya/detay/1759671/default.htm> (15.01.2018).

Federasyonu arasında yaşanmakta olan gerginlikten ötürü Barack Obama ile Rusya Viladimir Putin'in birbirlerine yakın oturmamaları için bilinçli bir şekilde yapılan bu protokol ihlali, Amerika birleşik Devletleri-Rusya Federasyonu ilişkilerine yönelik çok ciddi tartışmaları beraberinde getirmiştir.

2015 yılında,²⁷ Amerika Birleşik Devletleri Temsilciler Meclisi Sözcüsü olan John Bohner, Amerikan Başka'nı Barack Obama ve Dış İşleri Bakan'ı John Kerry'ye bilgi vermeden İsrail Başbakanı Benyamin Netenyahu'yu Amerikan Kongresi'nde konuşma yapmaya davet etmiştir. Netenyahu da bu daveti tereddüt etmeksizin hemen kabul etmiştir. Bohner, davet sonrasında yetkili makamları bilgilendirdiğinde ise, kendisine, herhangi bir ülkenin liderini ancak Amerika Birleşik Devletleri liderinin davet edebileceği, bu ilkeyi göz önünde bulundurmadan yapılan tüm girişimlerin diplomatik protokol kurallarını hiçe saymak olduğu söylenmiştir. Ayrıca Kerry, bir basın toplantısında, İsrail Başbakanı'nın Amerikan kongresinde konuşma yapmasını her zaman memnuniyetle karşılayacaklarını, fakat bunu Temsilciler Meclisi Başkanı Bohner'den öğrenmenin olağan protokol kurallarına aykırı bir durum olduğunu ifade ederek İsrail'e tepki göstermiştir.

2016 yılında,²⁸ Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirilen Nükleer Güvenlik Zirvesine katılmak için Washington'a giden Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve beraberindeki heyeti hiç bir Amerikalı yetkili karşılamamıştır. Bu durum Türk yetkililerce çok büyük bir protokol kusuru olarak nitelendirilmiştir. Yaşanılan bu olay, Zirvenin hemen ardından Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasında gerçekleştirilen ikili görüşmeleri olumsuz bir şekilde etkilemiştir.

---

²⁷ "ABD ile İsrail Arasından Protokol Krizi," Cumhuriyet, 22.01.2015.
http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dunya/192901/ABD_ile_israil_arasinda_protokol_krizi.html (15.01.2018).

²⁸ "Erdoğan'a ABD'de Karşılama Rezaleti," Yeniçağ, 30.03.2016.
<http://www.yenicaggazetesi.com.tr/erdogana-abdde-karsilama-rezaleti-134351h.htm> (20.01.2018).

Yine 2016 yılında,²⁹Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Barack Obama'nın, G-20 Liderler Zirvesine katılmak gittiği Çin'de kırmızı halıyla karşılanmaması ve uçağın gövdesinden açılan küçük merdivenden yere inmek zorunda bırakılması, Amerikan heyetini oldukça rahatsız etmiştir. Hatta Amerikalı bir yetkili Çinli meslektaşlarına, kendilerine protokol kurallarına aykırı bir şekilde davranıldığını ve bunun kabul edilebilir bir durum olmadığını söylemiştir. Bunun üzerine her iki tarafın yetkilileri arasında büyük bir tartışma meydana gelmiştir. Zirvenin ardından yaptığı açıklamada Obama, yaşananların Çin Halk Cumhuriyeti-Amerika Birleşik Devletleri ilişkilerini gölgeleyecek boyutta bir olay olmadığını söylese de, her iki ülkenin uluslararası politik imajı dikkate değer bir düzeyde zedelenmiştir.

2017 yılında,³⁰ Kanada Genel Valisi David Johnston, düzenlenen bir etkinlik sırasında, merdivenlerden inerken Kraliçe 2. Elizabeth'i kolundan tutmuştur. Kraliçe 2. Elizabeth'in koluna dokunulması İngiliz protokol kurallarına göre yasak olduğu için Johnston'un bu hareketi İngiltere'de çok büyük bir yankı uyandırmıştır. Bu durum üzerine Johnston bir basın açıklaması yaparak, düşmesinden endişe ettiği için kraliçenin kolunu tuttuğu söylemiştir. Ancak bu açıklama Johnston'un yaptığı protokol hatasını telafi etmeye yetmemiştir.

Türkiye'de Protokol Eğitiminin Yetersizliği

Kamusal iş ve işlemler ile diplomatik ilişkilerin yürütülmesinde kullanılan şekli ve biçimsel kaideler dizisi olarak tanımlanabilecek protokol kurallarının bilinmesi ve uygulanması, işlerin kalitesinin artmasına, yöneticilerin ve çalışanların kendilerine olan güvenlerinin, verimliliklerinin, tatmin düzeylerinin ve aidiyet hislerinin çoğalmasına, iş disiplini ve

---

²⁹ "Obama'dan Havaalanı Krizi Açıklaması," Yeniakit, 05.09.2016.
<http://www.yeniakit.com.tr/haber/obamadan-havaalani-krizi-aciklamasi-208897.html> (20.01.2018).

³⁰"Kraliçe'ye 'Dokundu', İngiltere Karıştı," Habertürk, 22.07.2017.
<http://www.haberturk.com/haber/haber/1572339-kralice-ye-dokundu-ingiltere-karisti> (20.01.2018).

ahenginin tesis edilmesine, işlerin yapılması esnasında meydana gelebilecek yanlış anlaşılmaların önüne geçilmesine, yönetenler ve yönetilenler arasındaki münasebetlerin yasal bir zemine oturmasına, ikili ilişkilerde başarılı olunmasına, kurumsal niteliğin ve dinamizmin yükselmesine, devlet geleneklerinin devam ettirilmesine, kişisel, kurumsal ve milli saygınlığın korunmasına ve devletler arasındaki diplomatik münasebetlerin gelişmesine ve pekişmesine katkı sağlayacaktır.

Bu pozitif yansımalar kamu idarelerinde çalışanların ve diplomatik misyonların protokol kurallarını etkili bir biçimde tatbik etmelerini gerekli kılmaktadır. Ancak Türkiye'de protokol kuralları eğitime gereken önemin verilmemesinden ötürü söz konusu kurallar yeterince bilinmemekte ve dolayısıyla etkili bir biçimde uygulanamamaktadır.

Her ne kadar Türkiye'de, Dış İşleri Bakanlığı Genel Müdürlüğü protokol kurallarının öğretilmesi ve tatbik edilmesine yönelik çalışmalar yapıyor olsa da,³¹ bu çalışmalar yeterli olmamaktadır. Nitekim ifade edilen kurumun ilgili çalışmalarından faydalanamayanlar, ihtiyaç duymaları ve gerekli olanaklara sahip olmaları halinde özel eğitim kurumlarının düzenlemiş oldukları kurs ve seminerlere katılarak protokol kuralları hakkında bilgi edinmeye çalışmaktadırlar. İmkanları el vermeyenler ise bahsi geçen kurs ve seminerlerden mahrum kalmaktadır.

Ayrıca dile getirilen kurs ve seminerlerin genellikle kısa süreli olması verimliliğinin epeyce düşmesine neden olmaktadır. Bunlara ek olarak sözü edilen kurs ve seminerler taşra olarak adlandırılan yerlerde tertip edilemediği için kifayetsiz kalmaktadır. Bu durum kamu kurum ve kuruluşlarının ve diplomatik misyonların görev ve faaliyetlerine doğrudan doğruya olumsuz bir şekilde etki etmektedir.

Dolayısıyla devletin protokol kurallarının öğretilmesi konusunda daha etkili bir rol oynaması, bir başka ifadeyle protokol kurallarının öğretilmesi için ihtiyaç duyulan adımları atması

---

³¹Tecimer, *Kamusal Alanda Protokol Kuralları*, 10.

gerekmektedir. Zira devletin, özellikle kamu çalışanları ve diplomatik misyonlar açısından çok büyük bir öneme sahip olan protokol kurallarının öğretilmesi hususuna gereken hassasiyeti göstermemesi, bu konuda çok önemli aksaklıkların meydana gelmesine neden olmaktadır.

Kamu idareleri devlete ait iktidar ve yetkileri kullanarak toplumun her türlü gündelik ve ortak gereksinimlerini, bütünü yararını gözetmek kaydıyla karşılamak zorunda olan yapılardır. Bu yapıların vatandaşların ihtiyaç duydukları hizmetleri, yerinde ve zamanında üreterek sağlıklı bir biçimde sunması, toplumsal huzur ve refahın tesis edilerek devam ettirilmesi açısından son derece önemlidir.

Kamusal hizmetlerin belirtilen şekilde imal edilerek vatandaşlara arz edilmesinde rol oynayan unsurlardan biri de hiç kuşkusuz protokol kurallarıdır. Öyle ki protokol kuralları kamu çalışanlarının devletin düşünce ve davranış tarzına uygun tavır ve eylemlerde bulunmasını sağlayarak hizmetlerin üretim ve sunum kalitesini arttırmaktadır.

Türkiye, kamusal hizmetlerin yerine getirilmesi konusunda önemli bir mesafe kat etmiş olan fonksiyonel bir ülkedir. Zira kamu kurum ve kuruluşları, vatandaşların çok büyük bir kısmına, ihtiyaç duydukları hizmetleri yerinde ve zamanında üreterek başarılı bir şekilde ulaştırabilmektedir. Fakat çalışanların protokol kurallarını göz ardı ederek birbirlerine ve özellikle hizmetlerden yararlanmaya çalışan insanlara yönelik tutum ve davranışları kamu idarelerinin etkinliğini önemli ölçüde düşürmektedir. Bu düşüş, vatandaşların devlete olan güven ve saygılarının zayıflamasına neden olmaktadır.

Uluslararası politikanın en önemli aktörleri konumunda bulunan devletler³² arasında gerçekleştirilen diplomatik münasebetlerin tamamı, belirli niteliklere sahip olan temsilcileri tarafından protokol kurallarına uygun bir biçimde

---

³² Joshua S. Goldstein ve Jon C. Pevehouse, *Uluslararası İlişkiler*, çev. Haluk Özdemir (Ankara: BB101 Yayınları, 2015), 49.

yürütülmektedir³³. Dolayısıyla devletler, diğer devletlerle iletişime geçerken bu kurallara uygun tutum ve davranışlar sergilenmek zorundadırlar. Devletlerin bu zorunluluğa riayet etmemeleri, onların dış politik prestijlerini kaybetmelerine ve uluslararası kamuoyu nezdinde ki imajlarının zedelenmesine neden olmaktadır.

Ayrıca ikili görüşmelerde veya üst düzey katılımın sağlandığı çeşitli uluslararası etkinliklerde devletler, diğer devlet ya da devletlere siyasi mesajlar vermek amacıyla kasıtlı olarak protokol kurallarına aykırı tutum ve davranışlarda bulunabilmektedirler. Zamanlaması iyi ayarlandığında ve kullanılan yol ve yöntemler doğru seçildiğinde olumlu sonuçlar verebilen bu strateji, tatbik edilmesi esnasında hata yapılması durumunda çok ciddi uluslararası krizlerin meydana gelmesine yol açabilmektedir.

Türkiye, uluslararası sistem içerisinde saygı duyulan bir ülke konumunda bulunmaktadır. Türkiye'nin bu konumunun temelinde tarihinin, kültürünün kimliğinin, kapasitesinin, eylem potansiyelinin ve diğer aktörleri etkileme yeteneğinin yanı sıra, öteki devletlerle olan diplomatik ilişkilerini protokol kurallarına uygun bir şekilde sürdürme konusunda gösterdiği kararlılık yer almaktadır.

Protokol kurallarının tatbik edilmesi konusundaki kararlılığına rağmen Türkiye adına faaliyette bulunan diplomatik misyonlar, yanlışlıkla bu kurallarla örtüşmeyen tavır ve eylemlerde bulunabilmektedirler. Veya diğer devletlere diplomatik bir mesaj vermek amacıyla bilinçli olarak bu kurallara aykırı tutum ve davranışlar sergilerken hatalar yapabilmektedirler.

Bu tür olumsuzluklarla karşılaşmamak için, Türkiye'nin kendisini uluslararası alanda temsil edebilecek bir noktaya ulaşma şansına sahip olan uluslararası ilişkiler bölümlerinde eğitim görenler başta olmak üzere, devlet örgütlenmesi içerisinde yer alabilecek tüm üniversite öğrencilerini protokol kuralları bilgi ve becerisi ile donatması gerekmektedir. Bunun için protokol

---

³³ Şahin, *Kamu İdarelerinde Protokol Kuralları*, 9.

kuralları eğitimini üniversite düzeyinde yerleşik hale getirmesi icap etmektedir.

Protokol kuralları eğitiminin üniversite düzeyinde yerleşik hale getirilmesi söz konusu olumsuzlukları engellemesinin yanı sıra, öğrencilerin başarı, mutluluk ve bilinç düzeylerini arttırmalarına, birbirleriyle ve eğitim-öğretim sürecine katılan diğer bireylerle olan iletişimlerinin güçlendirmelerine, görgü, nezaket, zarafet, saygı, hoşgörü gibi prensipleri içselleştirmelerine, güçlü bir gelecek vizyonu kazanmalarına, içinde yaşadıkları toplumun geleneklerine, milli ve ahlaki değerlerine bağlı kalmalarına yol açarak ilkeli ve erdemli bireylerin yetiştirilmesini sağlayacaktır.

Ayrıca ölçülü, hoşgörülü, olgun, terbiyeli, düzenli, deneyimli, güvenli, saygılı, barışçı, estetik, çağdaş ve medeni bireyler yetişmesine, insanlar arası ilişkilerin gelişerek sağlam bir zemine oturmasına, kişisel yaşamın kolaylaşmasına ve³⁴ bireylerin toplumla olan münasebetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesine yardımcı olacaktır.

Sonuç

Bu çalışmada, Türkiye’de protokol kuralları eğitime olduğundan daha fazla önem verilmesi gerektiği ortaya konulmuştur. Zira devletler arasında sürdürülen diplomatik ilişkiler ve kamu kurum ve kuruluşlarının gerçekleştirdiği iş ve eylemler, bir kısmı yazılı halde bulunan bir kısmı teamüllere dayalı olan protokol kurallarına bağlı olarak yürütülmektedir. Söz konusu ilişkiler ile bahsi geçen iş ve eylemlerin protokol kurallarına bağlı olarak yürütülmesi, devletlerarası ilişkilerin seyrine etki edebilecek ve kamu idarelerinin verimliliğini düşürebilecek problemlerin ortaya çıkmasına önemli ölçüde engel olmaktadır.

---

³⁴ Nitekim sosyal davranış kuralları ile protokol kuralları birbirleriyle iç içe geçmiştir ve kolektif bir biçimde uygulanmaktadır. Bkz. Alptekin Ünlütürk, *Sosyal Davranış Kuralları ve Protokol* (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2012), 11.

Bu açıdan bakıldığında diplomatik münasebetlerin gerçekleştirilmesinde ve kamusal faaliyetlerin yerine getirilmesinde protokol kurallarına uygun tutum ve davranışlar sergilemek, diplomatik misyonlar ve diğer kamu çalışanları açısından mutlak bir zorunluluktur. Ancak Türkiye'de protokol kurallarının yeterince bilinmemesinden ötürü bu zorunluluğa gerektiği gibi riayet edilememektedir.³⁵

Bu durum, Türkiye'nin diğer devletlerle olan diplomatik ilişkilerinin yürütülmesi ve ülke sınırları içerisindeki kamusal faaliyetlerin yerine getirilmesi süreçlerini olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Bu olumsuz etkinin ortadan kaldırılabilmesi için, Türkiye'nin en azından uluslararası ilişkiler bölümlerinde eğitim görenler başta olmak üzere kamu idarelerinde görev alabilecek tüm üniversite öğrencilerini, protokol kuralları bilgi ve becerisi ile donatması gerekmektedir. Bunun için ise protokol kuralları eğitimini üniversite düzeyinde yerleşik hale getirmesi icap etmektedir. Bu da ancak müfredatlara protokol kuralları eğitimine yönelik derslerin eklenmesiyle mümkün olacaktır.

Böylesine bir adımın atılabilmesi için ise protokol kuralları konusunda uzmanlaşmış eğitimcilere ihtiyaç vardır. Ancak Türkiye'de ifade edilen kurallar hususunda gerekli donanımına sahip olan eğitimci sayısı yeterli değildir. Bu sorunun üstesinden gelebilmek için, devlet eliyle protokol kuralları hakkında bilgi sahibi olan eğitimci sayısı olabildiğince arttırılmalıdır.

Bu çerçevede, Türkiye'de protokol kuralları eğitiminin üniversite düzeyinde yerleşik hale getirilmesi, kamu görevlilerinin ve diplomatik misyonların etkinliğini arttıracaktır. Ayrıca başarılı,

---

³⁵ Burada değinilmesi gereken çok önemli bir nokta bulunmaktadır. Türkiye'de, protokol kurallarının tatbik edilmesi konusuna en fazla hassasiyet gösteren kurum Dış İşleri Bakanlığı'dır. Nitekim Dış İşleri Bakanlığı, kendi bünyesinde görev yapacak olan personellerin tamamını protokol kuralları hususunda özel bir eğitime tabi tutmaktadır. Ancak ilgili bakanlığa bağlı olarak çalışacak bireylerin üniversite öğrenimleri döneminde protokol kuralları ile tanışmaları, bu eğitimlerin etkinliğinin dikkate değer bir düzeyde artmasına sebep olacaktır. Bu durum, kendi personeline protokol eğitimi veren diğer kamu kurum ve kuruluşları açısından da geçerli olacaktır.

mutlu, bilinçli, iletişimi güçlü, hoş görgülü, saygılı, nazik, prensipli, vizyon sahibi, ahlaklı, milli değerlerine bağlı, ölçülü, olgun, terbiyeli, düzenli, deneyimli, güvenli, barışçı, estetik, çağdaş ve medeni bireyler yetiştirilmesine ve böylece kamu kurum ve kuruluşları ile toplumun daha hızlı ve daha sağlıklı bir şekilde gelişmesine yardımcı olacaktır. Tüm bu faydaları da göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye’de protokol kuralları eğitimine olduğundan daha fazla önem verilmesi bir zaruriyettir.

Kaynakça

Alıklıç, Dündar. *Osmanlıda Devlet Protokolü ve Törenler, İmparatorluk Seramonisi*. İstanbul: Tarih Düşünce Kitapları, 2004.

Aytürk, Nihat. *Protokol Bilgisi*. Ankara: Nobel Yayınları, 2013.

Aytürk, Nihat. *Protokol ve Sosyal Davranış Kuralları*. İstanbul: Nobel Yayınları, 2017.

Aytürk, Nihat. *Protokol Yönetimi, Kamusal Yaşamda Protokol Kuralları*. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 2012.

“ABD ile İsrail Arasından Protokol Krizi.” Cumhuriyet. 22.01.2015. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dunya/192901/ABD_ile_israil_arasinda_protokol_krizi.html (15.01.2018).

Demirkaya, Harun. *Sosyal Davranış ve Protokol*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2017.

“Erdoğan'ı Kızdıran Protokol Hatası.” Milliyet. 18.03.2015. <http://www.milliyet.com.tr/erdogan-turkiye-nin-kurt-sorunu-siyaset-2029702/> (15.01.2018).

“Erdoğan'a ABD'de Karşılama Rezaleti.” Yeniçağ. 30.03.2016. <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/erdogana-abdde-karsilama-rezaleti-134351h.htm> (20.01.2018).

Ergüven, Nasih Sarp. "Uluslararası Hukukun Tarihsel Boyutlarıyla Diplomasinin Kurumsal Gelişim Süreci." *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7, sy.1 (2016): 133-134.

Girgin, Kemal. "Cumhuriyet Döneminde Dış İşleri Örgütünün Gelişmesi." *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç* içinde, editör İsmail Soysal, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999.

Girgin, Kemal. *Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri Hariciye Tarihimiz (Tefrişat ve Protokol)*. İstanbul: Okumuş Adam Yayınları, 2005.

Goldstein Joshua S., ve Jon C. Pevehouse. *Uluslararası İlişkiler*. Çeviren Haluk Özdemir. Ankara: BB101 Yayınları, 2015.

Gönlübol, Mehmet. *Uluslararası Politika İlkeler-Kavramlar-Kurumlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2014.

“İftar Yemeğinde Protokol Krizi.” Radikal. 04.09.2008. <http://www.radikal.com.tr/politika/iftar-yemeginde-protokol-krizi-897045/> (15.01.2018).

“İsrail'den Türkiye'ye Alçak Koltuk Ayıbı.” Sabah. 13.01.2010. https://www.sabah.com.tr/gundem/2010/01/13/israilden_turkiye_ye_alcak_koltuk_ayibi (15.01.2018).

“Kraliçe'ye 'Dokundu', İngiltere Karıştı.” Habertürk. 22.07.2017.

<http://www.haberturk.com/haber/haber/1572339-kralice-ye-dokundu-ingiltere-karisti> (20.01.2018).

“Milletvekili'nden Stattaki Protokol Görevlisine Dayak.” Hürriyet. 29.11.2017. <http://www.hurriyet.com.tr/milletvekilinden-stattaki-protokol-gorevlisine-40661771> (15.01.2018).

Okur, Suna. *Suna Okur İle Zarafet, Görgü ve Protokol*. İstanbul: Öteki Adam Yayınları, 2015.

“Obama'yı Uzaklaştırmak İçin Alfabe Değiştirildi.” Milliyet. 06.09.2013. <http://www.milliyet.com.tr/obama-yi-uzaklastirmak-icin-alfabe/dunya/detay/1759671/default.htm> (15.01.2018).

“Obama'dan Havaalanı Krizi Açıklaması.” Yeniakit. 05.09.2016. <http://www.yeniakit.com.tr/haber/obamadan-havaalani-krizi-aciklamasi-208897.html> (20.01.2018).

“Sinop'ta Protokol Krizi.” Hürriyet. 19.09.2013.

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/sinopta-protokol-krizi-24744498>
(15.01.2018).

Sönmezoğlu, Faruk. *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*. İstanbul: Der Yayınları, 2014.

Şahin, Ayhan. *Kamu İdarelerinde Protokol Kuralları*. İstanbul: Yenyüzyıl Yayınları, 2014.

Tecimer, Yasemin. *Kamusal Alanda Protokol Kuralları*. İstanbul: Karakutu Yayınları, 2013.

Topuz, Çetin. *Protokol Bilgisi*. Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları, 2009.

Ünlütürk, Alptekin. *Sosyal Davranış Kuralları ve Protokol*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2012.